

PHILOSOPHIA PERENNIS

Kádár Zoltán :

Oswald Spengler technológiakritikája – a Nyugat, mint önpusztító világszobrász

„A tapasztalat felhalmozásával ténykedési körünkbe vonhatjuk a titkot, de ezzel még nem fedtük fel. A modern varázsló képe: egy kapcsolótábla karokkal és kijelzőkkel, melynek segítségével a munkás egy gombnyomásra hatalmas erőt hoz működésbe, anélkül hogy annak lényegéről bármi sejtelve volna – ez a szimbóluma az emberi technikának általában”.¹ Oswald Spengler szerint ezzel elérkezik a belátás és megértés nélküli cselekvés korszaka. Spengler kitűnő érzékkel tárta fel a 20. század elején, hogy a számító magatartás, a növekedés, a fejlődés igézete a civilizált embert védtelenné teszi kihívóival és önmagával szemben.

1918 júliusában egy – a német tudományos közélet számára – névtelen gimnáziumi tanár, bizonyos Oswald Spengler kiadott egy furcsa könyvet *A nyugat alkonya* címen. Noha számos kiadó előzőleg visszautasította, a könyv a megjelenést követő egy éven belül Európa szerte hatalmas ismertségre tett szert, így a nagy érdeklődésre való tekintettel Spengler megjelentette a mű második kötetét is, további érvekkel és dokumentumokkal támasztva alá gondolatait. Spengler történetfilozófiáját egy lehetséges világmagyarázatnak tekinti a kortárs irányzatok közül, de horizontja minden addigi történelemszemléletet kitágít.²

Minden, ami él természetes ritmussal bír, a születés, a növekedés, az érettség és a hanyatlás szakaszain megy át, s ha az embernél megtalálhatók ezen állomások, akkor a nagyobb emberi konglomerátumoknak is hasonló a sorsa. Együtt emelkednek vagy buknak a közösségek, tehát nem pusztán cogitatumok sodródnak a történelmi folyamatokban, hanem nagy egységek, régiók indulnak fejlődésnek vagy buknak el annak függvényeként, hogy fel vagy leszálló ágban van az őket fenntartó szellemi-fizikai közösség. Az organikus érési folyamatnak kitett, generációk láncolatán átívelő egység nem a nemzet, nem is a faj, de nem is az osztály, hanem a kultúra. Spengler számos kultúra érési és hanyatlási fázisát megvizsgálja monumentális művében, kitüntetett figyelmet szentelve a nyugati kultúrának, melynek jövőjét eleve elrendeltnek tartja.³

Az alkony, mely a nyugatra száll, a mű születésekor már hatalmas földrajzi egységeket érint: Európát elhagyva több kontinens történelmét befolyásolta visszavonhatatlanul, így hanyatlása is rendkívüli jelentőséggel bíró eseményláncolat. A nyugati kultúra túl van a középkor tavaszán, a reneszánsz nyarán, a felvilágosodás őszen, jelene pedig a civilizáció telében zajlik, a felvilágosodás, de még markánsabban a 19. század óta. A nyugati civilizációt Spengler erőteljesen megkülönbözteti a kultúrától, mint ami az elmúlt korok alkotásainak vállán állva létezik, de már nem ad hozzá e teljesítményhez semmi grandiózusat. Művészi, filozófiai, szellemi teljesítménye már kifulladt, azt ismétli ami már megtörtént, a kultúrára jellemző organikus fejlődési vonal megszakadt benne.⁴ A civilizáció energiái nem a szellemtudományok konstrukcióira vonatkoznak, hanem a technológiára összpontosulnak. Ebben különbözik minden előző kortól, de e kiemelkedő képessége egyben a vesztét is okozza: felépíti azokat az eszközöket, amelyekkel teljesen lerombolhatja önmagát. A hatalmas városok, a lenyűgöző infrastruktúra mögött sincs egyéb, mint a tömegemberek tengere. Az a szerves egység, mely a nyugati kultúrát történelméhez kötötte, egyre kevésbé számít, ezért ahogy öregszik, erejének maradékát a civilizáció gépekkel telezsúfolt, természetidegen világának működtetésére fordítja.

„A Nyugat alkonya [...] így szemlélve nem kevesebbet jelent, mint a civilizáció problémáját. [...] A civilizáció egy kultúra elkerülhetetlen sorsa. [...] Az a legkülsőlegesebb és leginkább művi állapot, melynek elérésére az emberiségnek egy magasan fejlett fajtája egyáltalában képes. A civilizáció – lezárulás; valahogy úgy, ahogyan a létrejövőt a létrejött, az életet a halál, a kibontakozást a megmerevedés követi, ahogyan a gyermeki lelkeségre – miként az a dór és a gótikus művészetben kifejeződik – a szellemi aggkor következik, ahogyan a tájra a kőből épített és megkövesedő világváros borul. A civilizáció a visszavonhatatlan vég, amely benső szükségyszerűségtől hajtva újból és újból beköszönt”.⁵ Minden nagy történelmi korszak hanyatlása a civilizáció eljövételével válik teljessé, így követte például a görög szellemiséget, metafizikus gondolkodást a

¹ Oswald Spengler: *A nyugat alkonya II*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 716.

² Gerhard Masur: *Distinctive Traits of Western Civilization: Through the Eyes of Western Historians*. The American Historical Review, 67/3, 1962, 604.

³ Sidney B. Fay: *The Idea of Progress*. The American Historical Review, 52/2, 1947, 241.

⁴ Northrop Frye: *"The Decline of the West" by Oswald Spengler*. Daedalus, 103/1, 1974, 2.

⁵ Oswald Spengler: *A nyugat alkonya I*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 67.

római racionalitás, amely a világbirodalom teljes pusztulásához vezetett. A civilizáció az antimetafizikus ember, a számító intellektus korszaka, „és ez nem csak az antikvitásra érvényes; a határozott, teljességgel antimetafizikus embernek ez a típusa újból és újból felbukkan”.⁶ Babilon, Egyiptom, India, Kína és Róma mind egy-egy civilizációval aggott el, épült le, s a 19. századtól kezdve ez a nyugati kultúra sorsa is Spengler meggyőződése szerint. Spengler érzékelteti, hogy a modern lélek veszte nyughatatlansága lesz. Szétrepesztí a klasszikus kereteket, sóvárog a hatalmas vállalkozások után, a fizika, a matematika és a vegytan birodalmában mindent megvizsgál a gigászitól az atomi méretűig.⁷

Minden civilizáció megszüli a világváros és a vidék problematikáját. A vidék feladata, hogy élelmezze a világvárost, ahol a világ új ura él, „a nagyvárosi lakos, az alaktalanul hullámozó tömegben fellépő, tradíciókat nélkülöző, vallástalan, intelligens és terméketlen tényember”,⁸ minden kultúra legmegbízhatóbb sírásója. A városi ember tömeget képez, de ez a tömeg már nem egység. Természetből való elrugaskodása, a természet kiszipolyozásában való részvétele, „tömegviselkedése” arra utal, hogy már élni sem akar igazán. Egyénként talán ragaszkodik az élethez, életmódja viszont arra enged következtetni, hogy már minden mindegy neki.⁹ A metropoliszokban tévelygő tényember a 20. századra megadta magát a kézzel fogható, praktikus, azonnali kielégülést okozó tárgyi világnak, de kellékei már nélkülözik az autentikus, valóban kulturális tartalmakat. Előírt, „korrekt” politikai célok között él, melyeket minden civilizált országnak követnie kell; globális világkereskedelem pumpál e rendszerekbe vért; és a tudományos-technikai szabványozottság csiszolja össze, teszi kiszámíthatóvá.¹⁰ De a pezsgést, az önazonosságot, az autonóm teremtorőt, amit a kultúra a korábbi évszázadokban még biztosított a Nyugatnak, e környezet elszívta. A tradíció és a személyiség évezredek értékeit a civilizáció feloldja, mint valami sav, az egyének pedig a piaci realitások hánykódó tengere marad az egyetlen támasztéka.¹¹

A kultúra a nemesség, az egyház, a dinasztia, a művészeti konvenciók, és a tudományos megismerés lehetőségének határai mellett érvel. A civilizáció a tömeghez kötődik, a hűvös ravaszsgot, a szerzésvágyat, a kozmopolitizmust, a tömeghez igazított, kivívott jogokat és a tudományos vallástalanságot képviseli, vagyis mesterséges, az anyaföldtől idegen célokat követ.¹²

Kitűnően alátámasztja Spengler mondandóját Norbert Elias *A civilizáció folyamata* (1939) című munkája is. Elias rámutat, hogy a civilizáció fogalma a dinamizmust célozza, „egy folyamatot, vagy legalábbis egy folyamat eredményét jelöli. Olyasmire vonatkozik, ami folytonos mozgásban van, mindig előre halad”.¹³ E lendület elmosza a népek közötti különbségeket is, általánossá, jellegtelenné, uniformizálttá tesz. A civilizált magatartásban a mintakövetés dominál, az általános elvárásokhoz való idomulás: ez az a technika, amellyel a társadalmi kívánalmaknak naprakészen megfelelni a tanulékony és törekvő polgár, ám ez csak álarc, pótléka a tartalmi, mélyen gyökerező, autonóm magatartásnak, ami hosszú ideig formált állhatatos jellemet takar, s amelyre a csakis a kultúra¹⁴ révén tehet szert az ember. A civilizáltság önmérsékletet, „magas fokú gépiességet” igényel, nem egyéniség, hanem formálhatóság szükséges hozzá, hogy ez a mimikri az ember „második természetévé” váljon.¹⁵ Elias vitatja a civilizált társadalom emberének autonómiáját, szerinte ez „olyasféle romantikus illúzió, mint az ember metafizikai szabadságának bebizonyítása”.¹⁶ „Az emberek többé-kevésbé függenek egymástól, egyrészt a természet szerint, másrészt a társadalmi tanulás, a nevelés, a szocializáció, és a társadalomban kialakuló kölcsönös szükségletek okán, létezésük, úgy is mondhatnánk, csak a tömeg, az alakzat szintjét üti meg. Ezért, ahogy arról már korábban szó esett, különösképpen nem termékeny dolog az emberi lényeket az egyén képében elképzelni”.¹⁷

A civilizáltság kényszerének negatívumait Spengler az ókori Róma négyemeletes proletár bércszárnyáiban is felleli, mely körülmények hátterében már ekkor is gazdasági okok állnak, mint minden civilizáció egyik alapmotívuma, rabszija, melyet a másik meghatározó tényező, a család politikum használ ki, leginkább városi tömegember körében arathatva le alantas vetését, a pénzre vágyó tömegek lelkébe plántált demagógia gyümölcsét. „Néhány kitűnő koponya dönt mindenben – kiknek nevei pillanatnyilag talán nem is a legismertebbek –, miközben provinciális látókörük alapján kiválogatott, másodrangú politikusok,

⁶ Uo. 68.

⁷ William Benjamin Smith: *Spengler's Theory of the Historical Process*. The Monist, 32/4, 1922, 614.

⁸ Oswald Spengler: *A nyugat alkonya I*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 69.

⁹ Robert A. Nye: *The Bio-Medical Origins of Urban Sociology*. Journal of Contemporary History, 20/4, 1985. 665.

¹⁰ John Farrenkopf: *Spengler's Historical Pessimism and the Tragedy of Our Age*. Theory and Society, 22/3, 1993, 397.

¹¹ Jeffrey Herf: *Reactionary Modernism. Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich*. Cambridge University Press, 1984, 60.

¹² Oswald Spengler: *A nyugat alkonya I*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 71.

¹³ Norbert Elias: *The Civilizing Process*. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 1994, 6.

¹⁴ Elias itt arra a speciálisan germán hozzáállásra gondol, amivel a 18-19. században a német értelmiség illetve saját produktumait (inellektuális, művészi és vallási eredményeit) elítélve az angol-francia fejlődést (ami zömmel a politikai, gazdasági, technikai és viselkedésbeli változásokban nyilvánult meg).

¹⁵ Norbert Elias: *The Civilizing Process*. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 1994, 447.

¹⁶ Uo. 144.

¹⁷ Uo. 482.

rétorok és tribunosok, képviselők és újságírók – nagy tömege az alsóbb rétegek körében ébren tartja azt az illúziót, hogy a nép önmagát határozza meg”.¹⁸

A nyugati kultúra civilizációba torkollása különbözik minden megelőző kultúra hanyatlásától, mégpedig a technológiai elem túlsúlyba kerülése miatt. A technológia gyökeresen átformálja a mindennapokat, egyaránt hat a szellemi életre, a művészetre és a politikumra, de a Nyugat esetében e hatás példa nélküli. „Egyes civilizációk csúcsein, azok nagyvárosaiban, elkövetkezik végül a pillanat, amikor a technikai kritika megunja az élet szolgálatát, és annak türannoszaként lép fel. Ennek a valóban tragikus, mértékét vesztett gondolkodásnak az orgiáját éli a nyugati kultúra éppen most”.¹⁹ A technikai találmányok minden történeti korban előbb-utóbb mindennapi használati tárgyként jelennek meg, így a tűz, a fémeszközök, a szerszámok és a fegyverek, a járművek vagy a mezőgazdasági újítások teljesen átírják a közösségek életkörülményeit. Az antik görögök még csak „játszanak az ismeretekkel”,²⁰ a kínaiak már hadigépeket építenek, míg a nyugati kultúra fausti technikája már a természet uralmára tör, célszerűen kutat a jobbnál jobb megoldások után. A Nyugatnak a vérében van a kísérletezés, a feltalálás, szenvedélye a nemtudás birodalmának módszeres pusztítása. A nyugati ember – mutat rá Spengler – még papként is mérnök, a gótikus katedrálisok a transzcendencia jegyében létrehozott mérnöki bravúrok. „A *scientia experimentalis* – ahogy annak idején Roger Bacon a természetkutatást definiálta – amely a természetnek emelőkkel és csigákkal való *erőszakos* vallatásával kezdte, ma gyárkérményekkel és aknatornyokkal borított területek formájában áll előttünk”.²¹

Az építészet és a tudomány eszköztárának bővülése mellett kifejlődik az újkori haditechnika, a rombolás minden addiginál szakszerűbb tudománya is, hogy a fausti ember háborúi során ne csak felépíteni, de földbe döngölni is képes legyen alkotásait, illetve önmagát. Ezáltal különös ellentmondást tár fel Spengler gondolatmenete a Nyugat hanyatlásáról: a nyugati módszertan és produktivitás a technológia segítségével globális hódításba kezd, de győzelmei egyre közelebb viszik végzetéhez.²² A gőzgép megjelenésével a természet, mely eddig szolgálta az embert, rabszolgává változik, miáltal páratlan termelékenység és népesedés megy végbe a Nyugat által uralt területeken. „Ez a növekedés a *gép produktuma*, amely azt akarja, hogy kezeljék és irányítsák, és ezért minden ember erejét megszázsorozza. A gépek határozzák meg az emberi élet értékét. A *munka* válik az etikai gondolkodás központi kategóriájává. A XVIII. századtól kezdve minden nyelvben elveszti pejoratív jelentését. A gép dolgozik, és együttműködésre kényszeríti az embert. Az egész kultúra annyira a tevékenység függvényévé válik, hogy a föld beleremeg”.²³ A 19. században a fentiek hatványozódnak, a világ, a földfelszín olymértékben átalakul, hogy ehhez fogható az összes eddigi kultúra nem alkotott: könnyedén átszelhetővé válnak az óceánok; átfúrhatóvá a hegyek; közlekedésre alkalmassá a levegő; a kommunikáció azonnaliságának pedig nem állja útját immár semmi. A gépesítés evolúciója szinte istenné változtatta az embert, de „ezek a gépek a maguk megformáltságában egyre embertelenebbekké, egyre aszketikusabbakká, misztikusabbakká, ezoterikusabbakká válnak”.²⁴

A fausti ember saját teremtményeinek rabszolgájává vált, hatalmas gépei, istensége letéteményesei nélkül elpusztul, mert anorganikus, sivárrá formált világa csakis ezt a létmódot teszi számára lehetővé, „a gépek révén olyan pályára szorult, melyen nincs megállás, és nincs visszaút”.²⁵ A vállalkozó, a mérnök és a gyári munkás kényszer-triumvirátusa nem szakadhat szét: létük összeforrt, munkájuk nyomán folyamatos átalakulásban van a világ. A vállalkozó létét csak ezernyi – terveit valóságba öntő – mérnök folyamatos utánpótlásával biztosíthatja, de a munkás létfeltételei is a vállalkozó terveinek, munkahelyteremtő beruházásainak sikerétől függenek. Noha Spenglernél rendkívül sok helyen találhatunk direkt technológiakritikát, a gépesített világ egyértelmű elutasítását, ellenérzése mégsem konkrétan a gépre vonatkozik. A civilizáció berendezkedése, a gépek használatának mikéntje egy mögöttes erő, az elüzletiesedett szellem, a gyökértelen idegenség urbánus világának lenyomata.²⁶ A kereskedők és viszonteladók parazita látásmódja, igényei nyomán burjánzik a gépek regimentje. A fausti kultúra nem belehabarodott mechanikai teremtményeibe, hanem kisiklatták, megrontották, miáltal elvesztette az arányérzékét: kutatás, megismerés helyett termelni kezdett, s vakká válva a minőségre, mindenben csak a hasznot fedezte fel, a mennyiséget. A gépvilág azért olyan amilyen, mert evolúcióját a mohóság befolyásolta.

A nyugati kultúra e civilizációba torkolló zárófejezete a benne összpontosuló páratlan intellektus mellett ezért rendkívüli spirituális diszharmóniával küzd, ami megpecsételi tragikus sorsát²⁷ – írja Spengler 1931-ben *Ember és technika* című

¹⁸ Uo. 73.

¹⁹ Oswald Spengler: *A nyugat alkonya II.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 717.

²⁰ Uo. 718.

²¹ Uo. 719.

²² Arno Bammé, Ernst Kotzmann, Ulrike Oberheber: *Basic Questions About Metaphysics of Technology: Spengler, Heidegger, Günther.* The Journal of Speculative Philosophy, 7/2, 1993, 148.

²³ Oswald Spengler: *A nyugat alkonya II.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995, 721.

²⁴ Uo. 722.

²⁵ Uo. 723.

²⁶ Jeffrey Herf: *Reactionary modernism. Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich.* Cambridge University Press, 1984, 59.

²⁷ Oswald Spengler: *Man and Technics.* Alfred A. Knopf, Inc., 1932. 39.

tanulmányában, melyben *A nyugat alkonya* alapján tovább gondolja az ember és a gép viszonyát. A racionalizmus a technológiát szinte vallássá avatta, „melynek imádója a modern kor haladás-filisztere Lametrie-től Leninig”,²⁸ de a bravúros technikai megoldások mellett megszűnt, elpárolgott az egységes célok világa. Országok, hatalmas földrajzi területek nyersanyagbázissá váltak, majd a technológia evolúciója nyomán hasznavehetetlenként elhajította őket a világot átforgató erő. A stabilitás, az élet megszokott menete, a bejáratott túlélési technikák hosszú korszakát felváltotta a haszonmaximalizálás kapkodása, a rövid távú tervek világa. „Éppolyan kevéssé értjük a természet titkait régen, de ismerjük a munkahipotézist – mely nem ’igaz’, de alkalmazható – így a természetet arra kényszeríthetjük, hogy *engedelmeskedjen* az ember parancsának, melyet egy fogantató vagy egy kar leheletnyi érintésével vált ki. A felfedezések fantasztikus növekedése ugyanakkor – ezt nem árt megismételni – az emberi munkát *nem* szabadította fel. A gépek számának növekedésével a munkás kezekre is növekszik az igény, amióta a technikai luxus minden más luxusfajtát felülmúl, és mesterséges életünk egyre inkább mesterségesé válik”.²⁹ E körülmények között már nincsenek közös célok. Amíg korábban évezredek teltek el úgy, hogy vezetők és vezetettek közös célokban megegyezve munkálkodtak egyfajta intelligens kooperáció keretei között, addig a jelen munkásai vagy nem látják a célt, vagy nem értenek egyet vele, s munkájukra sokszor átokként tekintenek. Az ember, a világ ura így vált a gép szolgájává, s zavarában meghozza hibás döntéseit, miáltal kezdetét veszi a fausti kultúra utolsó felvonása, nagyobb katasztrófát eredményezve, mint amit Aiszkülosz vagy Shakespeare valaha is képes volt megálmodni.³⁰ Brit, német, francia és amerikai szereplők uralják a szituációt gazdagságuk, jólétük folytán, ez viszont ipari erejük függvénye, mely a nyersanyagok és fosszilis energiahordozók pótlásán nyugszik. Nyersanyagbázisok, technológia, városi populációk, jól trenírozott, ütőképes hadseregek a jelen status quo-jának fenntartói, de az így felépített rendszer sok helyen sérülhet, így folyamatos tatarozást, törődést igényel.

A legújabb kor már elfordult attól ami természetes, „*a világ gépesítése* olyan szintre került, ahol már túlnyomás uralkodik”.³¹ Spengler a technológia és a mohóság egyvelegének globális, öngerjesztő, perverz tombolását is felmutatja: az erdők újságpapírrá lesznek, ennek nyomán egész népeket tizedelő klimatikus változások zajlanak; kihal, vagy csak mutatóban marad fenn megszámlálhatatlan állatfaj; de így járnak bizonyos emberfajták is, például az észak-amerikai indiánok, vagy az ausztrál őslakosok. A racionális szervezés kiöli a világból a természetességet, kialakul egy mérget okozó művilág, egy mindent gépiesre fazonírozó civilizáció. „Most csak lóerőkben tudunk gondolkodni; képtelenek vagyunk úgy pillantani egy vízésre, hogy ne elektromosan kinyerhető haszonként fogjuk fel; a legelésző marhákat is kitermelhető húsként kezeljük; a romlatlan, primitív emberektől származó tárgyakat pedig azonnal modern eljárásokkal igyekszünk lemásolni. [...] A gép egy *szimbólum*, akárcsak titkos ideálja, az örökmozgás – egy spirituális és intellektuális, de nem vitális szükséglet”.³² A gép – állítja Spengler – annyira megkönnyíti az életet, hogy már-már élehetlenné teszi: a nagyvárosokban annyi autó zsúfolódik össze, hogy gyalog hamarabb elérhetők az úti célok; több helyen bebizonyosodott, hogy az állati erővel végzett szántás gazdaságosabb a traktorral végzettnél; a trópusi régiókban pedig a primitív munkavégzés komoly versenytársa a gépesített ültetvényeknek. Spengler érezteti a csúcra járatott technológiai civilizáció tarthatatlanságát – fel sem merül benne a fenntartható fejlődés nevű képtelenség gondolata. Hiába vált a gépvilág a szénről a kőolajra, mint üzemanyagra, illetve vonja be a vízenergiát az elektromosság létrehozásához, hiába tesz a jövőben is számtalan felfedezést a mérnöki géniusz, ezt az iszonyatos tempót képtelenség fenntartani. Amikor a gótika és a barokk mesterművei születtek, az ember még a lelkét is beleadta abba a tevékenységbe, amit a 20. századra, – legyen bár mérnök, vállalkozó vagy munkás – merev arccal, gépként, szabványok felhasználásával, páratlan eszköz-arszenáljával körülveve, de kapkodva végez, mert hajtja a megrendelő, retteg a kötbértől, vagy a művezető szidalmaitól.³³

Az ember egy idő után megcsömörlik a gépvilágtól, s ennek számos jele van. Egyesek a sportba menekülnek, mások egyszerűbb, nyugodtabb életmódra térnek át, kimenekülve a nagyvárosi sivárságból, „a lélektelen tények nyomásától és a tiszta, hideg technikai szervezettség atmoszférájától”,³⁴ s nem is a legtehetségtelegebbek tesznek így. A darwinizmus térhódításával a kultúrából kisépirt irányzatok is visszaszivárogni látszanak: okkultizmus, spiritualizmus, hindu filozófia, keresztény vagy pogány színekben fellépő metafizikai kíváncsiság színesíti ismét a nyugati ember hétköznapjait. Egyre több a civilizáció elől menekülő világotazó, de a retúrjegy iránt tökéletesen érzéketlen öngyilkos is.

A Nyugat kifáradásához hozzá járul még egy elkerülhetetlen veszély, amely a beharangozott alkonyt közelebb hozza: a kelet technológiai felzárkózása. Minthogy a nyugati technológiai eljárásai immár nem képeznek titkot, könnyen lemásolhatók.³⁵

²⁸ Uo. 43.

²⁹ Uo. 44.

³⁰ Uo. 46.

³¹ Uo. 47.

³² Uo. 48.

³³ Paul Meadows: *Culture Theory and Industrial Analysis*. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 274, 1951, 12.

³⁴ Oswald Spengler: *Man and Technics*. Alfred A. Knopf, Inc., 1932, 49.

³⁵ Oswald Spengler: *The Hour Of Decision*. Alfred A. Knopf Inc., 1963, 214.

Spengler kitűnő érzéssel megjósolja, hogy a japánok harminc éven belül technikai virtuózzá válnak, hogy a Távol-Kelet, India, Dél-Amerika és Dél-Afrika iparosodása, a technológia lemásolása, átvétele mintegy visszavág a Nyugatnak, mert alacsony bérekkel, igénytelenebb munkásokkal halálos versenybe kényszeríti az elkényelmesedett, elidegenedett és kiábrándult nyugati világot. A Nyugat trónfosztása így kívülről és belülről is megtörténik, „a fehér munkásnak a *megszokott* luxus lesz a végzete a kulival szemben.”³⁶

Spengler három évvel később, 1934-ben még tovább finomítja a nyugati kultúrkör technológia által katalizált hanyatlásáról szóló próféciáját *A döntés órája* (eredetiben *Jahre der Entscheidung*) című könyvében. A felzárkózó kelet részeként e mű kimerítően tárgyalja Oroszországot, illetve a cári birodalom helyén létrejött új szovjet állam, mint a Nyugathoz földrajzilag legközelebb eső, ideológiája miatt legveszélyesebb kihívójának problémáját. Rámutat, hogy Oroszország tekintete mindig is nyugati határait pásztázta, de szemlélődését immár majdani nagy tettek előkészülete váltja fel.³⁷ Az Osztrák-Magyar Monarchia egységét véglegesen megroppantó világháború törekeny, sebezhető államokat hagyott maga mögött e nagy alakulat helyén, de elbukott a cárizmus évszázadokon át kierielt rendszere is. A 20-as évek elejére egy mesterségesen kimunkált, Oroszországra „átprogramozott” marxizmus intellektuális üzemanyagával felszerelkezett, urbánus kemény mag, a bolsevikok hatalmas álmokat szönek: gigászi iparosításba kezdenek a jobbára agrár országnak számító új államban, a Szovjetunióban. E veszéllyel fokozottan érdemes számolni Spengler szerint, mert „a bolsevikok győzelme történelmileg túlmutat a politikai szocializmuson vagy az elméleti közgazdaságtanon”.³⁸ Ez egy új, kiszámíthatatlan világ, mely nyugati sablonnal építi a jövőt, ugyanakkor területileg ötvözi Európát és Ázsiát: mindkettő és egyik sem. A bolsevik uralom nem állam, inkább afféle horda, élén a mindenható kánnal, aki népén taposva kikényszeríti, hogy európai műveltségű vezérkarának tervei realizálódjanak.³⁹ Az orosz lélek által korábban gyűlölt gépi technológia a bolsevik uralom alatt egyszerre istenné, az élet értelmévé vált, ugyanakkor Spengler érzi a makacs muzsik averzióját is ezen új világgal kapcsolatban. A parasztok milliói ellenségként tekintenek a semmiből hirtelen nyakukon termelt új urbánus uraikra, akik bürokratikus gúzsbakötéssel, őrző Csekájukkal, a paraszt ismételtlen jobbagysorba taszításával végső soron alattvalóik többségét haragítják magukra, ami nagyra törő terveiket nyilvánvalóan hátráltatja.⁴⁰ Spengler ennek ellenére nem tartja lehetetlennek a Nyugatot iparilag maga alá gyűrő kommunizmusról szóló vágyálmok, az ötéves tervek beteljesülését, fegyverként való használatát – látott már ilyet a világ, mert pontosan így véreztette ki Németországot Anglia és Franciaország 1918-ra.⁴¹ De könnyen elképzelhetőnek tartja azt is, hogy Oroszország a nyugati technológiát birtokló Ázsia uraként Japánnal, a másik legaktívabb keleti szereplővel összefogva hajtja végre tervét.⁴²

Spengler szerint a Nyugat megpecsételte sorsát: önmagát kiüresítette, ellenségeit felfegyverezte, mert az őt egykor hatalmassá tevő titkok immár bárkit felemelhetnek. A felzárkózó kelet számára a fejlett technológia átvétele nem fausti kaland, hanem hideg számítás, mellyel e szorgalmas, hedonizmustól megkímélt népek komótosan megfojtják az elfajzott, kifáradt, önmaga árnyékává vált Nyugatot. E helyzetből nincs kiút, csak ábránd, hogy a kór visszafordítható, „az optimizmus *gyávaság*, [...] a dicsőséges vég az egyetlen, amit *nem* lehet elvenni az embertől”.⁴³ A hanyatlás évtizedeit (évszázadait?) méltósággal végigkísérni, ez a nyugati ember sorsa, mely alól nem bújhat ki.

Felhasznált irodalom:

- ✚ Arno Bammé, Ernst Kitzmann, Ulrike Oberheber: *Basic Questions About Metaphysics of Technology: Spengler, Heidegger, Günther*. The Journal of Speculative Philosophy, 7/2, 1993, 143-158.
- ✚ Norbert Elias: *The Civilizing Process*. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 1994.
- ✚ Sidney B. Fay: *The Idea of Progress*. The American Historical Review, 52/2, 1947, 231-246.
- ✚ John Farrenkopf: *Spengler's Historical Pessimism and the Tragedy of Our Age*. Theory and Society, 22/3, 1993, 391-412.
- ✚ Northrop Frye: "*The Decline of the West*" by Oswald Spengler. Daedalus, 103/1, 1974, 1-13.
- ✚ Jeffrey Herf: *Reactionary Modernism. Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich*. Cambridge University Press, 1984.

³⁶ Oswald Spengler: *Man and Technics*. Alfred A. Knopf Inc., 1932, 39, 51.

³⁷ Oswald Spengler: *The Hour Of Decision*. Alfred A. Knopf Inc., 1963, 30.

³⁸ Uo. 60.

³⁹ Uo. 61.

⁴⁰ Uo. 211.

⁴¹ Uo. 64.

⁴² Uo. 212.

⁴³ Oswald Spengler: *Man and Technics*. Alfred A. Knopf Inc., 1932, 39, 52.

- ✚ Gerhard Masur: *Distinctive Traits of Western Civilization: Through the Eyes of Western Historians*. The American Historical Review, 67/3, 1962, 591-608.
- ✚ Paul Meadows: *Culture Theory and Industrial Analysis*. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 274, 1951, 9-16.
- ✚ Robert A. Nye: *The Bio-Medical Origins of Urban Sociology*. Journal of Contemporary History, 20/4, 1985, 659-675.
- ✚ William Benjamin Smith: *Spengler's Theory of the Historical Process*. The Monist, 32/4, 1922, 609-628.
- ✚ Oswald Spengler: *A nyugat alkonya I-II*. (Ford. Juhász Anikó, Csejtei Dezső, Simon Ferenc) Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995.
- ✚ Oswald Spengler: *Man and Technics*. Alfred A. Knopf, Inc., 1932.
- ✚ Oswald Spengler: *The Hour Of Decision*. Alfred A. Knopf Inc., 1963.

KÁDÁR, Zoltán: The West as a Self-Destructive World Sculptor – The Technology Critique of Oswald Spengler

“By numerical experience man is enabled to switch the secret on and off, but he has not discovered it. The figure of the modern sorcerer - a switchboard with levers and labels at which the workman calls mighty effects into play by the pressure of a finger without possessing the slightest notion of their essence - is only the symbol of human technique in general”. With this, the epoch of acting without understanding begins, as Oswald Spengler says. He discovered with excellent prescience at the beginning of the 20th century that selfish behavior, the fascination with increasing and development makes civilised man defenceless against his challengers and himself.

